

Onderzoeksverantwoording afstemmingsmodel zorg voor zingeving bij thuiswonende ouderen

Behorend bij uitgave 'Afstemming in zorg en zingeving bij thuiswonende ouderen', Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging (2025)

Onderzoekskader

Ouderen betreft een grote en groeiende doelgroep. Op dit moment is er rondom deze doelgroep nog weinig discussie over hoe diverse betrokken professies (als ook vrijwilligers) hierin kunnen afstemmen om de continuïteit van de zingevingszorg vorm te geven en borgen. Op dit moment is het ABC model (zie: <https://palliaweb.nl/richtlijnen-palliatieve-zorg/richtlijn/zingeving-en-spiritualiteit>) het meest geraadpleegde model door professionals. Uit eerder onderzoek binnen de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging Thuis is echter gebleken dat dit model als te grofmazig wordt ervaren om afstemming en doorverwijzing scherp te ondersteunen. Ook is dat model niet empirisch getoetst. Om tot een scherper, empirisch onderbouwde afstemmingsondersteuning rondom zingevingsondersteuning bij thuiswonende ouderen te komen is daarom binnen de kenniswerkplaats nieuw onderzoek uitgevoerd. In deze methodische verantwoording worden de verschillende methodische stappen beschreven en verantwoord.

Methode

Omdat de vraag hoe goed af te stemmen in de zingevingsondersteuning rondom thuiswonende oudere nog niet eerder uitgebreid onderzocht is hebben wij een exploratief onderzoeksdesign (Creswell, 2009) gekozen. Hierbij is eerst een document analyse gedaan van de competentieprofielen van de voornaamste betrokken professies bij zorg, welzijn en zingeving voor ouderen. Vervolgens is document analyse gedaan van de kennissynthesen die zijn vervaardigd door diverse branches binnen de kenniswerkplaats aangaande de voorname zingevingsvragen die onder ouderen voorkomen, als ook de competenties die van professies verwacht worden om die zingevingsvragen te ondersteunen. De voornaamste uitkomsten met betrekking tot voorkomende levensvragen en aansluitende competenties zijn vervolgens geïntegreerd in een tweetal overzicht schema's. Een met betrekking tot het herkennen en verkennen van zingevingsvragen en een aangaande welke professie wat oppakt in de zingevingondersteuning op basis van hun competenties. Deze schema's zijn vervolgens getoetst en verder doorontwikkeld met professies in een drie gespreksgroepen. Hierbij werd ook een tekenaar betrokken die heeft geholpen om tot passende en aansprekende beelden te komen van deze schema's. Op basis van de groepsgesprekken

zijn uiteindelijk 2 beelden en 1 tekstueel overzicht vervaardigd en weer teruggelegd bij de deelnemers om de volledigheid en bruikbaarheid van de beelden te verifiëren. Hieronder worden de stappen meer uitgebreid toegelicht.

Stap 1: analyse beroepscompetentieprofielen

De eerste deelvraag van het onderzoek was:

- *Wat zijn competenties van de voornaamste betrokken professies bij zorg, welzijn en zingeving voor thuiswonende ouderen die van belang zijn bij zingevingsondersteuning?*

Om tot een eerste inschatting te komen van wat van iedere professie wordt verwacht qua zingeving ondersteuning, is een analyse gedaan van de beroepscompetentieprofielen van de voornaamste professies die betrokken zijn bij de ondersteuning van thuiswonende ouderen. Hierbij zijn de categorieën uit het ABC model, te weten aandacht voor zingeving, begeleiding bij zingeving en crisisbegeleiding bij zingeving gebruikt als analyse categorieën. Dit is gedaan om tot een meer uitgebreide precisering te komen van wat de A, B en C categorieën kunnen betekenen in termen van competenties. De eerste vier profielen zijn gecodeerd door twee onderzoekers, waarna zij de coderingen hebben vergeleken en bediscussieerd om tot overeenstemming van de afbakening van de categorieën te komen. Daarna heeft 1 onderzoeker de overige profielen gecodeerd met het overeengekomen coderingschema. Competenties werden zo gegroepeerd naar aandacht, begeleiding en crisis en tegen elkaar afgezet in 1 schema met alle voorname professies. Twee onderzoekers hebben vervolgens deze data geanalyseerd om scherper te verwoorden wat uniek was per professie en wat overeenkomstig was aan andere professies. Dit resulteerde in een meer gecondenseerd schema dat gedeeld en bediscussieerd werd met de 2 andere zorg en zingeving thuis onderzoekers in de bredere onderzoeksgroep. Op basis van deze discussie werden sommige termen en begrippen aangescherpt.

Stap 2: analyse kennissyntheses en verwijsschema's

De tweede deelvraag van het onderzoek was:

- *Wat is bekend uit eerdere onderzoeken binnen kenniswerkplaats aangaande zingeving ondersteuning bij thuiswonende ouderen?*

Hierbij waren drie sub vragen van belang:

- Wat is bekend over veel voorkomende zingevingsthema's en vragen onder ouderen?*
- Wat is bekend over (aanvullende) competenties van professies om te ondersteunen bij die thema's en vragen?*
- Wat is bekend over hoe het beste af te stemmen en doorverwijzen tussen professies bij dit type ondersteuning?*

Om antwoord te krijgen op deze drie deelvragen is een analyse uitgevoerd over de kennissyntheses die gedaan zijn door meewerkende branches binnen de Kenniswerkplaats.

Deze kennissyntheses betreffen een integratie van onderzoeken gedaan onder cliënten en professionals naar de aard van zingevingsvragen en geboden ondersteuning. Voor de analyse met betrekking tot ouderen zijn de kennissyntheses geanalyseerd van de branches: *verpleging en verzorging*, *sociaal werk* en *huisartsen/ POH GGZ*. De syntheses werden gecodeerd en gegroepeerd volgens de categorieën van de drie sub vragen door 1 onderzoeker. Vervolgens is een thematische analyse uitgevoerd binnen deze groepen en zijn de thema's door 2 onderzoekers benoemd. Dit resulteerde in overzichten van de meest voorkomende zingevingthema's en bijbehorende zingevingsvragen onder ouderen, (aanvullende) competenties bij professies om deze thema's en vragen te herkennen en daarbij te begeleiden, en verwijs en afstemming praktijken tussen professies. Om aanvullende informatie over de deelvragen b en c te krijgen is daarna een vervolganalyse gedaan op reeds bestaande verwijsschema's in het domein van zorg en zingeving thuis.

De belangrijkste resultaten werden geïntegreerd in 2 overzicht schema's: 1 met betrekking tot het herkennen en verkennen van zingevingsvraagstukken onder ouderen en 1 met betrekking tot de voornaamste begeleidingscompetenties per professie, inclusief manieren van verwijzen en afstemming tussen professies. Dit laatste nam de het gecondenseerde overzicht uit stap 1 van het onderzoek als basis en werd aangevuld met nieuw materiaal uit stap 2. Beide overzicht schema's zijn vervolgens gedeeld met de bredere projectgroep en bediscussieerd op kerntermen en thema's, waarna sommige termen en begrippen weer werden aangepast.

Stap 3: groepsdiscussies met professies

De derde vraag van het onderzoek was:

- In hoeverre zien de voornaamste professies die betrokken zijn bij de ondersteuning van thuiswonende ouderen deze overzichten als passend en waardevol voor hun praktijk van zingevingsondersteuning?

Ook hier waren sub vragen, te weten:

- a. In hoeverre herkennen en onderschrijven de professies het voorkomen van de zingevingthema's, -vragen en manieren om deze te verkennen?
- b. In hoeverre herkennen en onderschrijven de professies de verdeling van de benoemde competenties met betrekking tot begeleiding, verwijzing en afstemming over de professies heen?
- c. Op welke manier zouden deze elementen en overzichten het beste verbeeld kunnen worden in een infographic voor handzaam gebruik in de praktijk?

Om niet alleen een toetsing van de resultaten uit stap 1 en 2 van het onderzoek te doen, maar ook een doorontwikkeling van het materiaal, is gekozen voor kwalitatief

onderzoek in de vorm van 3 gespreksgroepen. Deze gespreksgroepen hadden daarmee een co-creatief karakter. Om deze co-creatieve insteek te ondersteunen is ook een tekenaar ingezet, die, naar aanleiding van de gespreksgroepen schetsen gemaakt heeft van infographics.

Om deelnemers te selecteren voor de eerste twee groepen is gekozen voor een gemak steekproef (Baarda et al., 2018). Er is geworven binnen het netwerk van de Kenniswerkplaats via e-mail en LinkedIn. Binnen de werving is gestreefd naar een goede verdeling van professies in zorg en welzijn die veel met ouderen werken. Uiteindelijk deden 15 deelnemers mee: 2 huisartsen, 2 verzorgenden, 2 verpleegkundigen, 2 vrijwilliger coördinatoren, 2 sociaal werkers, 2 POH-GGZ en 2 geestelijk verzorgers en 1 buurpastoor.

Omdat vanuit de bredere projectgroep werd ingeschat dat de voornaamste pleitbezorgers en verspreiders van de afstemmingsondersteuning aangaande zorg, welzijn en zingeving onder ouderen geestelijk verzorgers zouden zijn, is een derde gespreksgroep met geestelijk verzorgers gedaan. Deze groep kon daarmee niet alleen inhoudelijk reageren en het materiaal helpen door ontwikkelen, maar ook als ambassadeurs dienen. Deelnemers voor deze groep werden geworven uit de pool van geestelijk verzorging experts verbonden aan de Kenniswerkplaats. Uiteindelijk deden 12 geestelijk verzorgers die veel met ouderen werken mee.

Analyse van de onderzoeksresultaten leidde tot een reeks aanpassingen en aanscherpingen van de twee overzicht schema's met betrekking tot herkennen en verkennen van zingevingsthema en vragen en competenties ten aanzien van begeleiding bij die thema's en vragen. Daarnaast heeft de tekenaar naar aanleiding van de gespreksgroepen tekeningen gemaakt die deze overzichten verbeelden in twee handzame infographics op basis van de genoemde voorkeuren.

Stap 4: integratie onderzoeksresultaten en ledencontrole

De integratie van de onderzoeksresultaten resulteerde in een concept-document over hoe de voornaamste professies die betrokken zijn bij de ondersteuning van thuiswonende ouderen kunnen bijdragen aan zingeving ondersteuning. Vanwege de rijkheid van het materiaal is uiteindelijk gekozen voor het eindproduct van een beknopt boekje. Het boekje bestaat uit:

- een infographic over het herkennen en verkennen van zingevingsthema,
- een infographic van een afstemmingsmodel voor professies over wie wat kan oppakken en hoe daarin samen te werken
- en een schematisch overzicht van welke competenties en verwijzacties behoren bij de diverse professies,
- en een begeleidend schrijven van hoe het boekje te zien en gebruiken.

Een conceptversie van het boekje is gedeeld met alle deelnemers van het onderzoek ter ledencontrole en verdere aanscherping van het materiaal. Tevens is het boekje gedeeld en bediscussieerd binnen de bredere onderzoeksgroep. Op basis van deze feedback is uiteindelijk de finale versie van het boekje gerealiseerd in samenwerking met de tekenaar.

Literatuur

- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Julsing, M., Fischer, T., Peters, V., & Velden, T. van der. (2018). Basisboek kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek (Vierde druk.). Noordhoff Uitgevers.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). Sage.